

Müslüman Dünyasının Örnek Modeli Türkiye

Gunnar Köhne

Yakın Doğu Ülkeleri için Türkiye bir model mi?

Örnek kabul edilmek için, insan önce başkalarına karşı önyargısız yaklaşmak zorundadır.

Ama Türkiye’de uzun yıllar boyunca edindiğim tecrübeler, Arapların Türklerin çoğunluğu tarafından “geri kalmış” olarak görüldüğünü göstermektedir. “Cahil” ve “pis” Araplar hakkında fıkralar, alaylı ve budalaca sözler oldukça çoktur. Türkiye’nin büyük kentlerindeki eğitimli kesimde Avrupalılar ve Kuzey Amerikalılarla kurulan evliliklere her geçen gün biraz daha fazla rastlanırken, Türk-Arap bağlantıları büyük istisna olarak kalmaktadır. Şahsen ben bir tane bile bilmiyorum.

Örnek olabilmek için, başkaları hakkında biraz bir şeyler bilmek gerekir!

Türkiye her zaman Şark'a açılan kapı olarak övülmektedir. Ama Türkler kendileri çoğu zaman bu kapıdan geçmek ve komşu ülkelerini ziyaret etmek için çok az heves duyuyorlar. Mısır'daki hamamlara yapılan alışıl gelmiş turların dışında Türkiye'deki seyahat acentelerinde Ürdün, Lübnan veya Suriye'ye yapılan herhangi bir seyahat imkanı bulmanız mümkün değil. Meslek icabı işi olmayan kimse oralara gitmez. Eğer maddi durumunuz yerindeyse, tatilinizi öncelikle Paris veya Barselona'da geçirirsiniz. Medya da bu Arap komşuların bilinmeyen topraklar "Terra Incognita" olarak kalmalarına katkıda bulunmaktadır. En azından özel haber kanallarının yayılmasıyla haberlerin kalitesi biraz artmış olsa bile, sadece savaş veya kriz hallerinde haber yapılmaktadır. Komşu Arap ve Fars ülkelerin günlük hayatı hakkında hâlâ yeterince haber yapılmamaktadır.

Örnek olabilmek için, başkalarına inanılır bir siyasetle yaklaşılmalıdır ("Değişim ve Yaklaşım")!

Osmanlı'nın müstemlekesi olan Arapların Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılıp bağımsızlıklarını ilan etmeleri ve Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesiyle birlikte, Türkiye ile Arap komşuları arasındaki ilişkiler pratik olarak koptu. Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, ülkesine kesin bir Batı rotası çizdi. Türkiye ile Arap ülkelerini birbirine bağlayan hemen her şey ortadan kaldırıldı. Arap alfabesi yerine Latin alfabesi getirildi, halifelik kaldırıldı ve laiklik – din ile devletin birbirinden kesin olarak ayrılması – devlet doktrini olarak ilan edildi. Bunu NATO'ya üyelik ve İsrail'i tanıma takip etti. Bu tarihten itibaren Türkiye'nin Yakın Doğu politikası, Batı'nınkine

entegre edildi. Birçok Arap için Türkler bu tarihten itibaren artık Amerikalıların bir uşağı – ki bu niteleme İstanbul’da uzun süre kimseyi rahatsız etmeyen bir suçlamaydı – değildi. Nihayet Türkler kendilerini Araplardan üstün hissetmek istediler. Çünkü Araplara, İslam’a ait olan her şey, Türklere, çoğu zaman inkar etmeye çalıştıkları kendi İslami ve doğuya özgü köklerini hatırlatıyordu. Türkiye’nin doğu sınırları boyunca onlarca yıl adeta bir “demir perde” vardı.

İlımlı bir dini parti olan “Adalet ve Kalkınma Partisinin” 2002 yılı sonbaharında hükümete gelmesiyle ve bundan kısa süre sonra başlayan Irak Savaşı ile birlikte, Ankara bir rota değişikliği yaptı. Bu Türk-Arap yakınlaşmasının Başbakan Erdoğan’ın İslamcı kimliği ile bir ilgisi var mı? Hiçbir ilgisi yok. Arap İslamcılığından farklı olarak Türk İslamcılığı her zaman milliyetçiliğin gölgesinde kalmıştır. Ulusal kimlik her zaman dini kimlikten daha güçlüydü. Bu da diğer ülkelerdeki İslamcılıkla yakın ilişkileri/bağlantıları engellemektedir. Türkiye’deki İslamcılar kendilerini sadece genel anlamda “ümmete”, yani bütün İslam dünyasında adalet mücadelesine bağlı hissetmektedirler.

Ankara’nın Yakın Doğu’ya bu ani ilgisinin nedeni, daha çok Erdoğan hükümetinin, bu bölgede Türkiye’nin siyasi ve ekonomik çıkarlarının ihmal edildiğini anlamasıydı. Hükümet bunun için – ABD’nin isteğinin aksine – PKK lideri Öcalan Şam’da kayıplara karıştığı için Türkiye’nin 1999 yılında savaşın eşiğine geldiği Suriye ile ilişki kurmaya çalıştı. Erdoğan, Körfez ülkeleri ve İran ile yeniden ilişkiye girdi ve temkinli şekilde İsrail’den uzaklaştı. Gerçi İsrail ile ilişkiler biraz soğudu, ama Erdoğan’ın, İsrail’in Filistinlilere karşı “devlet terörü” işlediği şeklindeki kötü suçlaması, Ankara ile Tel Aviv arasındaki ilişkileri kalıcı şekilde bozacak nitelikte değildi. Ortak çıkarlar çok yönlüdür, örn.

İran'ın nükleer programından duyulan endişe veya Yakın Doğu'daki su kaynaklarının dağılımı konusundaki endişe.

Dış politikada Yakın Doğu'ya yönelme, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde ilk kez neredeyse bölgedeki bütün devletlerle iyi ilişkiler kurması sonucunu doğurdu. Böyle bakıldığında Türkiye, Doğu ile Batı arasında, İslam dünyası ile Batı dünyası arasında bir aracı rolü için ideal bir ülkedir – ki bu da örnek olmanın iyi bir şartıdır. Avrupalı bir Türkiye'nin, Avrupa ile Yakın Doğu arasında bir köprü olduğu ve böylece çok yakınılan “kültürler çatışmasını” önlemeye yardımcı olabileceği, AB içindeki Türk dostlarının bugüne kadarki en önemli gerekçeleri arasındadır. Amerikalı eski diplomat Richard Holbrooke, Türkiye'nin rolünü, Almanya'nın Soğuk Savaş dönemindeki rolü ile karşılaştırır. Ama Türkiye bu beklentileri yerine getirebilir mi? Acaba Türkiye'nin kendine ait bir Yakın Doğu politikası var mı?

Eğer varsa bile, Türkiye'nin böyle bir Yakın Doğu politikası daha işin başında bulunmaktadır – ve Irak'ta veya Yakın Doğu'nun başka bir yerinde meydana gelenlerin, sonunda kendisinin de başına gelebileceği şeklindeki Türk anlayışıyla desteklenmektedir. Lübnan'daki barış gücüne katılma kararı da bu gerekçeyle verilmiştir. Türkiye, çok kez İsrail-Filistin savaşında veya nükleer meselesinde İran ile ABD arasındaki ihtilafta aracı olmayı önermiştir.

Irak'ta yapılan 2006 parlamento seçimlerinden önce Türkiye bu komşu ülkenin Sünni liderlerini İstanbul'da bir araya getirmeyi ve seçimlere katılmaya ikna etmeyi başardı. Türkiye “karikatür krizi” diye bilinen kriz esnasında ılımlı bir etki yapmış ve İsrail ile Pakistan arasındaki tarihi görüşmelere Türkiye'de aracılık etmiştir. Keza Türkler – fazla başarılı olmasa bile – Afganistan Başbakanı Karzai ile Pakistan Devlet

Başkanı Müşerref arasındaki barış görüşmesine ev sahipliği yapmışlardı.

Ama Türkiye etkili bir köprü olma rolünü oynamaktan ziyade her zamanki gibi dış politika baskılarına takılıp kalmıştır. Irak örneği: Komşu ülkedeki gelişme, Ankara’da öncelikle güvenlik açısından ve kendi çıkarları bakımından değerlendirilmektedir. Ankara sürekli olarak Irak’ın toprak bütünlüğünün korunmak zorunda olduğunu ikaz etmektedir, ama bunun yanında sadece Kuzey Irak’taki Kürtler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye’ye göre hiçbir şartla orada bağımsız bir Kürdistan ortaya çıkmamalıdır. Eleştirmenlere göre, Türkiye’nin Suriye ve İran’a yaklaşması da esasen Kürt karşıtı ortak tutuma dayanmaktadır – bu durumun ise Ankara’nın, nükleer konusundaki ihtilafta Tahran’a “yumuşatıcı” etki yapma imkanını elinden aldığı ifade ediliyor.

Türkiye’de, bölge için kapsamlı bir çözümün geliştirilmesi gerektiği bilindiği halde, Türkiye bir “bölge gücü” olarak değil, aksine en fazla “kısmi bir ihtilafta”, yani Kürtlerle mücadelede aktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’nin etkili bir aracı rolü oynamasının önünde sadece siyasi ve ideolojik baskılar bulunmamaktadır. Aynı zamanda ekonomik ve enerji politikasıyla ilgili çıkarlar da Ankara’nın hareket alanını daraltmaktadır. İran örneği: Türkler, doğrudan komşu olarak bir taraftan İran’ın nükleer programı hakkında bütün dünyadaki endişeleri, açıkça itiraf ettiklerinden daha fazla paylaşmaktadır. Türk Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu ile işbirliği yapması için Tahran’ı sürekli uyarmaktadır. Türkler, İran’ın nükleer programı yüzünden yaşanan kavganın büyümesinden korkuyorlar – nihayetinde

Ankara İran roketlerinin menzilinde bulunuyor. Hatta Türkiye bu tehdide reaksiyon olarak kendi atom tekniğini geliştirmeyi bile düşünmektedir.

Diğer taraftan ülkenin doğalgaz ihtiyacı İran'a bağımlıdır, ülke doğalgazının %30'u İran'dan gelmektedir. Geçen kış yaşanan aşırı don periyodunda İran sözde "teknik sorunlar" yüzünden Türkiye'ye giren gaz miktarını düşürmüştü. Bunun üzerine sanayi kesimine dağıtılan enerjide kısıtlamaya gidilmek zorunda kalınmıştı. Her halükarda Ankara'da, İran'a karşı yaptırımlar artırılırsa, bu tür "sevkiyat sorunları" sıkça görülebileceğinden endişe edilmektedir.

Örnek olmak isteyen kimse, iç politika sorunlarının çözümünde de örnek olmak zorundadır!

Askeri darbe tehditleri, düşünce özgürlüğünün kısıtlanması, ayrımcılık ve dini azınlıklara karşı şiddet, örnek davranışlar değildir. Buna karşın dünyaya açık ve demokratik bir Türkiye daha cazip bir ülke olurdu.

Bununla birlikte: Komşu Arap ülkeleri ve İran'daki birçok insan için Türkiye örnek bir ülkedir. Radikal İslamcıların gözünde Türkler hâlâ "kafir" olabilirler, ama sadece Türkiye'de değil, Arap devletlerinde ve İran'da da seküler eğilimli halk tabakaları bulunmaktadır. Özellikle bu çevreler %99'u Müslüman olan, ama Batı modelinde bir parlamenter demokrasiye sahip Türkiye'yi örnek olarak görmektedir. Türkiye ayrıca yıllık %8'lik "örnek" bir ekonomik büyümeyle modern bir sanayi devleti olma yolunda bir ülkedir.

Geçen yıla kadar yüz binlerce İranlı tatilini Türkiye'nin Akdeniz sahi-

lindeki plajlarda geçiriyordu. Daha sonra İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad, Tahran-Antalya arasındaki charter seferlerini yasakladı. Bikini veya türbanla – Türk plajlarında herkesin istediği gibi gezebilmesi, İranlı turistlerin hoşuna giderken, Tahran'daki otoriteler bunu tehdit olarak algıliyordu.